

Mindig izgalmasnak találom, ha egy érett költői pálya forrásvidékére kalauzol bennünket egy-egy kötet. Most is így van ez, amikor Bertók László korai lírájáról kapunk képet – így, a maga teljességében első ízben. Azt persze tudhattuk korábban is, már az 1994-es *Priusz* című könyve óta, hogy mi történt vele az ötvenes években, ám ennek lírai háttere most lesz egészen világos.

Bakonyi István 35

BERTÓK LÁSZLÓ: A HETEDIK BORÍTÉK

Ez az egyik hozadék. A másik mindenképpen az, hogy egy rendkívül rokonszenves poéta arcéle rajzolódik ki *A hetedik boríték*, eddig jórészt rejtett lapjain. Egy olyan költőé, aki ugyan később hangot váltott, ám ezek az ifjúkori versek teszik igazán teljessé róla alkotott képünket. Legtöbbjük az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején jelent meg, főleg a *Somogyi Néplapban*, s kötetben csak néhány jóval később. Sorsukról ezt írja a szerző az előszóban: „Már 1962-ben összeállítottam belőlük egy kötetet, s elküldtem a kiadónak. Eredménytelenül. [...] az 1972-ben megjelent első, önálló verseskötve, a *Fák vonulásába* már csak tizenegyet válogattam be ezekből a harmincéves korom előtt írt verseimből.”

Természetesen ebben a költői világban különösen fontos hely illeti meg a szülőföldet és az ifjúság helyszínét, főként Vése és Nagyatád miliójét. És ami a legmarkánsabb: a börtönt hozó versek világát, az 1955-ös per körülményeit. (Milyen érdekes: Bertók kor- és sorstársa, Buda Ferenc kissé később, 1956 után jut ugyancsak börtönbe, s ugyancsak néhány vers miatt...) Így, együtt, ezeknek a műveknek a világa arról tanúskodik, hogy Bertók László pályája igen ígéretesen indult abban az időben. A későbbi „tépelődő-tűnődő” gondolati versek előzménye ez a korszak, s tegyük hozzá, hogy esztétikailag ma is vállalható színvonalon. Van itt persze egyfajta tiszteletadás is, a hűség sok-sok megnyilvánulása. A fő ciklus, a *Tavaszi nyár, ősz, tél* is jelzi, hogy ezek, az 1959 és 1965 között keletkezett versek a hagyományosnak mondható kezdetes lírai dokumentumai. A finom természetlira, a táj varázsának számos lenyomata egyfelől. Formai biztonság és gazdagság, a „szakma” pontos ismerete másfelől.

Jellemzi műveit ugyanakkor az ifjú lendület és az álomkeresés. Szól jégvirágról, felhőkről, szélről, aratásról, záporról, galagonyáról, de szól az öt körülvevő emberekről, s persze a szerelem érintéséről is. Tiszta, már-már ártatlan hangon, érzelmekben gazdagon. Nincs szó világmegváltásról, forradalmas hévről. Kivéve persze a régebbi, 1954-55-ös, „börtönt érő”, a kötet végére szerkesztett három versét. Azokban művészileg hitelesen szól a kor siralmas állapotáról, a fékezhetetlen dühéről és elkeseredettségről. Nem csoda,

hogy mi következett ezek után, mind a költő, mind az ország életében... A „nincs tovább” állapota a keserűség fő oka, és mögötte ott a lírai én tartása. „Kivert kutyaként lődörgök az utcán...” – ez az *Átok* hangütése. A *Csendélet* a padláslesöprések idejének lírai és tragikus rajza. „Elvitték minden gabonánkat. / Anyám sírt, apám hallgatott. / Öcsém lopott a sajátunkból / a lónak egy marék zabot.” A sajátból lopni-féle groteszk mozzanatban sűrítve egy brutális korszak lényege fogalmazódik meg. Korai üzenetként azoknak, akik esetleg visszasírnák azt a világot. Az *Intésben* pedig van történelmi visszatekintés a jelen gondjainak rögzítése mellett, és benne van Petőfi szenvedélye. „S ti emberevő, vad kufárok, / akik miatt a föld ma átok, / vigyázzatok: a nép szavára / a föld bekapja, aki bántja.” Sajátos, hajdani protest-song ez...

Az itt jelzett három mű tehát kivételesnek számít a pálya korai szakaszában. Másutt a természetközpontú lírai realizmus szép példáit látjuk inkább. A költészet jól kitaposott útját járja ekkor. Apró életképeket, villanásokat rögzít a készülődés idején. A mindent elárasztó szerelem idején (*Tavaszi*). A dal műfajának színeit gazdagítja gyakorta. Intimitást kifejező, jó ízléssel megírt versei vannak szép számmal. Néhány sor, igazolásul a *Futtatóból*: „Báránnyelű tavasz / futtatja szívemet, / fürödni a zöldben, / tornyosulni veled, // mezőt bolyhosító / szelekbe fogózni, / békadalt lüktető / estén csókolózni...” Érvényes és érzékeny líra. Érződik a költőelőzők, pl. József Attila hatása, de már ekkor kiküzd magának egyéni hangját. Szerelmes verseit is jellemzi egyfajta meditatív közelítés. A megszünt kapcsolat fájdalma, a hiány hasonlóképpen megfogalmazódik egyes műveiben. (*Búcsú helyett, Szerelmem temetésén*) Szabadabb szövegáradásban fejezi ki a sötét érzést. Ahol: „Szemükben holdvilág ölelkezik / a sorsukat elnyelő semmivel...” Egy gondolkodó, mélyen érző, a világ változásaira fogékony ifjú lírai kísérletei ezek a művek, a tehetség jól fölismerhető jegyeivel.

Persze nem tud ekkor még mindig fölülemelkedni a közhelyeken, s itt-ott egyfajta „nevelő célzatú” hang is megjelenik. (*Böködő*) Az ilyen „bököldések” nem mutatnak még valós esztétikai értéket. De hát nincs ebben semmi furcsa a költői pálya elején. Másutt hitet tesz az „egyenes szavak” és az egyenes beszéd mellett (*Egyenesek*). Morális tartásáról tanúskodnak az ilyen részletek, mindenféle póz és erőltetettséggel nélkül. Tegyük hozzá: egy olyan világban, amelyben nem feltétlenül ez a követendő mérce. Bár ekkoriban, a hatvanas évek elején már enyhült, szelídült a kín, de jól tudjuk, hogy mindez csupán egyfajta kiigazítás volt a diktatúra legsötétebb éveitől. Ilyen társadalmi viszonyok között érlelődik Bertók László életműve.

Jó érzékkel ad többletet a táj költészetéhez is. Például a *Nyárban* eképpen: „Megakadt, lásd, a nyár, / a rozs fölött remeg, / rétinges emberek / csapataira vár.” Másutt megjeleníti az idillt is, a falu világának varázsát.

Ugyanakkor tükrözi a kor hangulatát, lendületét is. Ilyen részletekkel: „Kigombolta zöld pongyoláját / a búzatábla egy hete, / s megszületett millió, / szőke, / bölcsőben ringó gyereke.” Hasonló szépséget mutat a már-már megrendítő *Nagyanyám*-portré. A líraiságnak, a mély érzéseknek és a bravúros verselésnek a példája. Csoóri Sándor híres versének, az *Anyám* 37 *fekete rózsának* rokona ez a költemény. Első versszakának hangütésétől végig: „Aszaltszilva arcú, / görbült nagyanyám, / decemberi varjú / vén gesztenyefán.” Megjeleníti a párját vesztett idős asszony tragikumát, azt, hogy a nagypapa hátha jön a „a hulló égen át” érte.

Az ilyen remekművek erősítik meg bennünk a gondolatot: kár lett volna nem kiadni ezeket a verseket. Hangjukban nyoma sincs a korszak sematizmusának, művi megoldásainak. Tiszta és üdítő ez a versbeszéd. Ahogy többek között a *Sárga őszi vers* rejtett dallamvilágával fölillantja a gondoktól terhes apa alakját, mindenképpen kivételes érzékenységre vall.

Miként a vései és nagyatyádi milióban született műveinek többsége is. (*Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Pécs 2012*)

Old
Föld
Szépség
Pécs 2012

szépség